

# Strukturen van onrecht en de strijd voor bevrijding (1977)

**Sieth Delhaas**

Cursus i.v.m. het rapport van de Wereldraad van Kerken, onder verantwoording van de Raad van Kerken – Winterswijk, 9 november 1977

## Inleiding

Het thema van sectie 5 in het rapport van de Assemblee van de Wereldraad van Kerken (WvK), gehouden in Nairobi in 1975, bestaat uit drie delen:

- Sexisme
- Mensenrechten
- Racisme

Dominee Stegeman en ik hebben besloten om het onderwerp sexisme niet apart te behandelen. Wel zult u daarover in de discussie een vraag tegenkomen, zodat u ook over dit onderwerp met elkaar van gedachten kunt wisselen en uw standpunt kenbaar kunt maken.



## Mensenrechten

Ik wil graag wat dieper ingaan op het onderdeel van de mensenrechten. Het betreft sectie 5, getiteld ‘Strukturen van onrecht en de strijd voor bevrijding’, zou ik het thema van de Wereldraad van Kerken van 1975 nog eens willen aanhalen en extra willen benadrukken: ‘Christus verenigt en bevrijdt’ met de nadruk op bevrijdt.

Als we binnen de kerken namelijk gaan praten over bevrijding van mensen ontstaat er meestal tweespalt, onenigheid. De één meent dat je bij die bevrijding door Jezus Christus alleen mag doelen op de bevrijding van de mens van zijn zonden door het offer van het bloed van Christus.

Anderen willen daaraan toevoegen, en dat wil ik me nadruk zeggen, daaraan tóevoegen de bevrijding van de lasten die mensen elkaar in deze wereld opleggen. Bevrijding van..., vult u maar in: arm van rijk, zwart van blank, vrouw van man, onderdrukte van machthebber, enzovoort, enzovoort.

Ik vind zelf dat die tweede groep gelijk heeft. Je kunt niet volstaan in deze wereld met slechts de wetenschap voor jezelf, dat je verlost bent van je zonden en dus bevrijd tegenover God staat.

Jezus heeft in zijn leven op aarde ons duidelijk voorgeleefd hoe we moeten handelen ten opzichte van onze naasten. Daarbij heeft hij duidelijk tegen toen gevestigde machten (farizeeën en overpriesters) aangeschopt en zich daardoor de kruisdood op de hals gehaald (al hadden zijn aanklagers toen niet door dat God zijn dood op die manier al had gewild om zo de

wereld te redden).

We hebben het evangelie gekoesterd, we hebben ons volgelingen van Christus genoemd, het evangelie is gepredikt, in onze eeuw tot in alle uithoeken van de aarde. Twintig eeuwen lang. En wat is er van de navolging van Christus terechtgekomen?

In 1948, na twee wereldoorlogen, konden de landen, bijeen in de Verenigde Naties, niets anders konstateren dan dat het de pan uit liep wat de manier betreft waarop mensen elkaar in de wereld behandelden.

Er werd in die vergadering een verklaring opgesteld van de Rechten van de Mens.

Er staan prachtige regels in, waarmee iedereen het zonder meer eens kan zijn. De strekking van artikel 1 is bijvoorbeeld, dat 'alle mensen vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren worden. Zij zijn begiftigd met verstand en geweten en behoren zich jegens elkaar in een geest van broederschap te gedragen'.

Nou, dat recht van vrijheid en gelijkheid houdt bij heel wat mensen dan onmiddellijk na de geboorte op. Kijken we naar artikel 2: 'Iedereen heeft aanspraak op dezelfde rechten en vrijheden, opgesomd in deze verklaring zonder enig onderscheid van welke aard ook'. En luistert u nu extra goed, 'zoals ras, kleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging'.

We hoeven maar in onze eigen omgeving rond te kijken of de krant op te slaan om te zien wat daarvan terecht komt.

Die universele verklaring van de rechten van de mens, die op 10 december 1948 in de algemene vergadering van de Verenigde Naties (VN) werd vastgesteld en die u zo vaak hoort noemen als hier of daar weer zoiets verschrikkelijks gebeurt, dat het de kranten haalt, die verklaring waar bijvoorbeeld een organisatie als Amnesty International steeds naar verwijst als ze pleit voor de vrijlating van een bepaalde gevangene, die mooie verklaring heeft echter geen enkele geldigheid. Het is slechts een intentieverklaring.

Dat betekent, dat al die landen die toen hun handtekening plaatsten, met de verklaring instemden, dat je er niets mee kunt beginnen, want hij heeft geen rechtsgeldigheid,

Bijna twintig jaar later, in 1966 is er daarom in diezelfde VN een ander mensenrechtenverdrag gekomen, van dezelfde inhoud maar wel met rechtsgeldigheid. Dat betekent, dat als een land zich binnen zijn grenzen niet aan die mensenrechten zou houden, er maatregelen tegen dat land genomen zouden – let u op wat ik zeg – **zouden** kunnen worden genomen.

Het pikante van die laatste verklaring is, dat Nederland bijvoorbeeld deze niet heeft ondertekend.

Hoe kan dat, zult u zich afvragen, als u weet dat Turkije, Columbia, Kenia, Zweden en met enige nadruk zeg ik Chili, dat verdrag wel ondertekend hebben? Nou, Nederland zegt: 'Wij willen ernst maken met dat verdrag en voordat wij onze handtekening er onder zetten willen wij eerst eens kijken of onze wetgeving dat wel toelaat en of er misschien zaken herzien moeten worden,

Nu is dat intussen bijna twaalf jaar geleden en op een vergadering van Amnesty International in Amsterdam is onlangs gezegd tegen afgevaardigden van de plaatselijke werkgroepen: 'kijken jullie eens wat je doen kunt, want die ondertekening blijft nu wel lang uit, trek eens bij de regering aan de bel.'

Hebben die andere landen, die wel vlot ondertekend hebben nu zo'n uitstekende wetgeving, dat ze niet behoefden te aarzelen? En ik neem weer Chili, waar de aanslagen tegen mensenrechten al jarenlang ongestraft doorgaan. Nee, die wetgeving zal net zo goed bekeken

moeten worden als de onze. Het verschil is alleen dat het volk daar niets te vertellen heeft. Er zitten namelijk in dat verdrag verschillende ‘vluchtclausules’. Dit of dat artikel is alleen geldig als, en daar heb je weer zo’n afschuwelijke term, ‘als de veiligheid van de staat het toelaat’. En zo zijn er nog een paar regeltjes, waarmee iedere regering een beschuldigende vinger kan wegslaan.

In Nederland daarentegen ligt de zaak gelukkig anders. We zitten hier goed, onze regering heeft al die rechten voor ons verzekerd.

Maar waarom is die regering dan zo voorzichtig met het ondertekenen van het verdrag? Wel, in Nederland is vrijheid. Er zijn aktiegroepen, gelukkig, zeg ik nadrukkelijk, die zich met allerlei specifieke dingen bezighouden die aan u en mij, de gewone burger, voorbijgaan.

Mag ik u een voorbeeld noemen? Sietse Bosgra, van de werkgroep Kairos, die zich met Zuid-Afrika bezighield, heeft vorige week nog gezegd: ‘Aktiegroepen blijven hard nodig’. Waarom? Wij lezen in de krant, dat de maatregelen die de regering neemt tegen Zuid-Afrika naar aanleiding van de jongste ontwikkelingen, een verbreking van het cultureel akkoord inhoudt en stopzetting van de wapenleveranties. We lezen dat en we zeggen: wij kunnen gerust verder gaan met onze eigen bezigheden, de regering heeft ‘naar ons hart gehandeld’.

Maar wat is het addertje onder het gras? Dat culturele akkoord was allang opgeschort, dat was al een hele tijd buiten werking gesteld. En dat stopzetten van die wapenleveranties? Dat maakt voor Zuid-Afrika niets uit want ze kunnen praktisch voor honderd procent zichzelf van wapens voorzien.



Hebben die maatregelen die de regering neemt dan werkelijk die waarde die wij eraan

hechten, omdat we niet beter weten? Nee. En dat is niet omdat de overheid ons ertussen wil nemen. Die overheid spreekt een andere taal en wij kunnen niet overal van op de hoogte zijn. Daarom zeg ik: aktiegroepen zijn inderdaad onmisbaar in onze samenleving. Ze houden ons wakker. En omdat die aktiegroepen er zijn, heeft de regering dat mensenrechtenverdrag niet ondertekend omdat dan onmiddellijk allerlei aktiegroepen en bij-de-tijd-mensen, die wel van een bepaalde zaak op de hoogte zijn, komen en zeggen: luister overheid wat u nu doet is volkomen in strijd met het Verdrag van de Rechten van de Mens. U zit fout. Verandert u dit even.

Met dit hele verhaal, dat wat uitgebreid is geworden, heb ik geprobeerd duidelijk te maken, dat dat verdrag door al die landen samen gesloten, maar heel betrekkelijk is.

In het gunstigste geval, en ik denk dat wij ons land zeker als een van de gunstigste gevallen mogen betitelen – dat brengt ook verantwoordelijkheden voor onszelf mee – zal de regering die rechten waarborgen, maar de burgers van het land zullen aktief bezig moeten zijn om die rechten inhoud te geven.

## Aan het adres van de kerken

Daarmee kom ik terug op de Wereldraad van Kerken. De bijeenkomst van 1975 is wel herhaaldelijk betiteld als ‘de vergadering van de mensenrechten’. Het is eigenlijk ook geweldig; een lichaam waar zoveel kerken in vertegenwoordigd zijn. Kerken die de opdracht

van bevrijding van a tot z van Christus hebben geleerd en ook moeten oproepen tot en meewerken aan die bevrijding.

Wat nog nooit eerder in zo'n vergadering is gebeurd, konden we toen wel horen. Naar aanleiding van de aanbevelingen van sectie 5, die we nu behandelen, zijn er mensen geweest die daar bij de kerken hun klacht op tafel hebben gedeponereerd. Ondanks die wereldlijke mensenrechten, om ze nu maar even zo te noemen, konden ze in hun thuislanden voor zichzelf of voor hun groep geen recht vinden. Maar de kerken dan, dat moest toch een adres zijn waar op je kloppen open gedaan zou worden?

Ik wil een paar voorbeelden noemen:

Twee priesters van de Russisch-orthodoxe kerk uit Moskou, hebben aan de vergadering in Nairobi een elf pagina's lange brief geschreven, waarin zij er op aandringen tot actie over te gaan om de christenvervolging in Oost-Europa onder de internationale aandacht te brengen. Hoewel de Russisch-orthodoxe kerk sinds 1961 lid is van de Wereldraad van Kerken hebben de gelovigen in Rusland nooit veel illusies gehad over dat lidmaatschap, want de Russische regering had het goedgekeurd. Maar omdat de orthodoxe gelovigen nog steeds hun hoop hebben gevestigd op christelijke solidariteit, die sterker is dan de antichristelijke krachten, waagden de twee priesters deze voor hen niet ongevaarlijke stap.

Dan treden de vrouwen voor het voetlicht. Ook een nieuw verschijnsel is dat twintig procent van de afgevaardigden op de Wereldraad van Kerken uit vrouwen bestond. Vrouwen uit de Derde Wereld wijzen op de volslagen rechteloosheid van hun sexe.

In Thailand met zijn vele economische problemen, worden de dochters van het gezin misbruikt als middel om het gezin in leven te houden. Ze worden verkocht en gaan een toekomst van uitbuiting tegemoet.

In Ghana zijn vrouwen alleen maar 'dingen die je erft gelijk met het huisraad als er een man dood gaat'.

De spreeksters uit de westerse samenleving konden vanuit hun persoonlijke ervaringen in de geïndustrialiseerde samenleving niet anders konstateren dan dat zij nog steeds niet anders gezien worden als vrouw, moeder en huishoudster, met voorbijzien aan al haar andere kwaliteiten.

In het rapport dat sectie 5 naar aanleiding van deze vergadering heeft opgesteld en dat bepalend is voor het beleid van de komende jaren van de Wereldraad van Kerken, wordt het 'voorrang voor mensenrechten' volledig onderschreven. Wat meer is: het actief werken aan die mensenrechten, zoals sectie 5 het uitdrukt – zoals u op p. 15, 1<sup>e</sup> kolom heeft gelezen – wordt overgenomen.

## **Bevrijdingsprogramma**

Wat betekent dit nu voor ons? Wij, die met de aanbevelingen van de Wereldraad van Kerken aan de gang moeten. Want dat is het tenslotte, nietwaar. De Wereldraad van Kerken vergadert om de zeven jaar en in die tussentijd zullen de plaatselijke kerken, de gemeenteleden moeten werken met die aanbevelingen.

Als we kijken naar de 'rechten van de mens', die sectie 5 omschrijft op bladzijde 15 en 16, zeg je op het eerste gezicht: daar hoeven we hier in Nederland niet over in te zitten.

Maar ga je ervan uit, dat wij als christenen, die actief mee willen helpen aan het bevrijdingsprogramma van Christus en mee willen werken aan het toepassen van die rechten,

dan gaat het er toch iets anders uitzien.  
Leest u maar na.

- Onder a: fundamentele levensrechten. Werk: 205.000 werklozen, voedsel: veel te veel, onderdak: gastarbeiders in een overvol pensioen; onderwijs: een prestatieslag.
- Onder b: zelfbeschikkingsrecht: het recht op culturele eigenheid. Aan Surinamers verhuren we onze kamers niet, want ze schreeuwen, koken met luchtjes en we hebben ze ook liever niet in ons bedrijf.

Zo kun je bij al die punten wel een aantekening plaatsen die niet klopt met het bevrijdingsprogramma van Christus.

Maar ik denk, dat er eerst iets anders moet gebeuren binnen de kerken zelf. Die onenigheid, die tweedracht, die de kop opsteekt in de kerken als het om bevrijding gaat van de mens in onze wereld, die zal eerst geheeld moeten worden. Wil je echt Christus volgen dan kun je niet alleen maar toe met de verzekering van je eigen zaligheid. Je moet meedoen aan het bevrijdingsprogramma ook van de mensen om je heen.

Als we met z'n allen, al die kerken over de hele wereld actief de mensenrechten gaan toepassen dan heeft de wereld er niet van terug.

Leest u nog eens de aanbevelingen over de mensenrechten in het kadertje op bl. 16. Het is een heel rijtje punten waar een geweldig stuk werk verzet kan worden als we er als christenen voor honderd procent achter staan.

Ik wil niet zeggen dat er nu niet gewerkt wordt aan die punten. Maar het is zo vaak maar door een handjevol mensen, dat door de grote meerderheid van het kerkvolk bovendien met wantrouwen en kritiek wordt bekeken. Voorbeelden?

Het Interkerkelijk Vredesberaad. Jawel, het werkt namens de kerken. Maar wat is er aan kritiek losgebarsten na het laatste Vredesweekthema 'Help de kernwapens de wereld uit – om te beginnen uit Nederland'.

Hoeveel moeite heeft het niet gekost om hier in Winterswijk een werkgroep van Amnesty International, die het opneemt voor politieke gevangenen, van de grond te krijgen?

En ik zal u wel vertellen dat het aantal kerkmensen in die groep, beslist niet is oververtegenwoordigd.

Wat denkt u van mannen als dr. Albert v.d. Heuvel, dominee Buskes, professor Verkuyl of kardinaal Alfrink? Als zij hun stem verheffen, de kerken wijzen op hun taak om te spreken, partij te kiezen? Ze worden met z'n allen in de hoek van de 'linkse jongens' gezet.

Mensenrechten, ze horen in het bevrijdingsprogramma van Jezus en wij zullen ze handen en voeten moeten geven.

Ik wil eindigen met een uitspraak van professor Verkuyl, die eens op een zendingsdag, ik meen dat het 1972 was, heeft gezegd:

'Het is de taak van christenen om een bevrijdingsleger te zijn. God worstelt met ons zoals eens met Jacob om ons bevrijders te maken. Kerk-zijn begint bij persoonlijk geloof,





deelhebben aan Christus. Dan ontdekt men ook, dat de Zoon des mensen door niemand te annexeren is, vrij staat van alle stromingen en daardoor bevrijder is voor allen’.

~~~~~

*Vragen behorende bij het thema: ‘structuren van onrecht en de strijd voor bevrijding – cursus 9 november 1977*

- Het atoomparaplutje dat we zagen bij de kernexplosies – die gelukkig aan banden zijn gelegd – kennen we allemaal. Wij voelen er ons als kerkmensen voor het merendeel nogal veilig onder.  
Er zijn weliswaar uitspraken van synodes (Nederlands Hervormde Kerk 1962, Encycliek *Pacem in Terris*, Paus Johannes XXIII, 1963), die kernwapens afwijzen, maar de gemeenteleden blijven er gemakshalve maar onder zitten. Excuus: dat communisme!

Kun je het volhouden dat er één waarde in deze wereld is, die het gebruik van kernwapens rechtvaardigt?

Zo ja, is dat geen miskenning van de bevrijdende macht van Christus?

Zijn militarisme, inclusief wapenindustrie, en racisme hoofdzonden van onze tijd?

Of voelt u zich daar niet persoonlijk bij betrokken?

Zijn ze misschien meer een lot, waar wij persoonlijk niets aan kunnen doen?

- Op pagina 15 (sektie 5) staat, dat het ‘met Verklaringen van Mensenrechten nu wel gedaan is en dat we moeten werken aan het toepassen van die rechten.’  
Neem nu het Recht van Godsdienstvrijheid. Daar ver kunnen wij in ons land niet over klagen. Daarbij hoort ook, aldus sektie 5 (zie pag. 16, 2e kolom) ‘de vrijheid om persoonlijk of samen met anderen zowel in besloten kring als in het openbaar die godsdienst uit te oefenen door bijeenkomst, praktijk en onderrichting.’

Als wij ‘aktief moeten werken’ aan die mensenrechten en we bedenken dat moslims bijvoorbeeld hier in de Achterhoek tot nu toe geen gebedsruimte hebben, terwijl ze er dolgraag een zouden hebben, vindt u het dan een opdracht voor ons als christenen om aktief te zijn – geld buiten beschouwing gelaten – en te zorgen dat deze mensen hun godsdienstvrijheid ten volle kunnen beleven?

- De tijd van baren (van kinderen, welteverstaan) is voorbij. Van het echtpaar, midden veertig, krijgt de vrouw een baan aangeboden met een inkomen dat niet onderdoet voor dat van haar echtgenoot. Mevrouw heeft het huishoudelijk werk steeds met forse tegenzin gedaan, maar omwille van de kinderen heeft zij haar plichten trouw vervuld. Het werk van mijnheer leent zich niet voor een deelzaak. Het is alles of niets. De jaren die resten tot het pensioen zou zij de rollen om willen draaien.  
Zij voorzien in het levensonderhoud en de man van zijn zelf opgebouwde status terug in de schaduw van de huishoudelijke karweien zoals het kloppen van matten, het schoonhouden van het toilet, het dweilen van vloeren, het lappen van ramen, enz. enz.

Als we de sociale discriminatie van de vrouw (zie de aanbevelingen van de Wereldraad van Kerken op pag. 16) willen opheffen is dat een redelijk voorstel van de vrouw. Vindt u dat ook?  
Zo nee, is er dan sprake van discriminatie van de vrouw in onze samenleving?

- Vroeger gaven kerken humanitaire hulp. In het konflikt in het Midden-Oosten bijvoorbeeld aan alle partijen.

Nu wordt van de kerken gevraagd in een politiek geschil partij te kiezen. Kan dat?  
Moet uw kerk geld geven aan het speciale Fonds ter Bestrijding van het Racisme?